

**ESHITISHDA NUQSONI BO'LGAN BOLALAR UCHUN DARSLIK
DIZAYNI: O'ZBEKISTONGA MOS ADAPTATSIYA MODEL****TURSUNOVA RISOLAT ABDURASHID QIZI***Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti**Special Pedagogy fakulteti talabasi***ANNOTATSIYA**

Ushbu maqolada eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun moslashtirilgan darslik dizayni bo'yicha O'zbekiston sharoitiga mos adaptatsiya modeli taklif etiladi. Tadqiqotda mavjud darsliklar tahlil qilinib, xalqaro tajribalar asosida multimodal va inkluziv ta'lim yondashuvlariga asoslangan dizayn yechimlari ishlab chiqildi. Modelda vizual materiallar, mimik-tasviriy vositalar, soddalashtirilgan til va interaktiv elementlarning qo'llanilishi orqali eshitish imkoniyati cheklangan bolalarning ta'limga to'laqonli integratsiyasi ta'minlanadi. Mazkur yondashuv milliy madaniy kontekstga moslashtirilgan bo'lib, O'zbekiston maktablarida foydalanishga tayyor amaliy tavsiyalarni o'z ichiga oladi. Ushbu ish eshitish nuqsoniga ega bolalarning ta'lim sifatini oshirish va inkluziv ta'lim tizimini rivojlantirishga xizmat qiladi.

KALIT SO'ZLAR: Eshitishda nuqson, inkluziv ta'lim, adaptatsiya modeli, darslik dizayni, multimodal metod, surdopedagogika, O'zbekiston, maxsus ta'lim, moslashtirilgan o'quv resurslari.

Annotation

This article presents an adaptation model for designing textbooks tailored to the needs of children with hearing impairments in the context of Uzbekistan. The study analyzes existing textbooks and incorporates international best practices to develop a multimodal and inclusive educational design. The model emphasizes the use of visual materials, mimetic-illustrative tools, simplified language, and interactive elements to ensure the full integration of hearing-impaired students into the learning process. Culturally contextualized for Uzbekistan, the proposed approach offers practical recommendations ready for implementation in local schools. This work contributes to improving the quality of education for children with hearing disabilities and supports the development of an inclusive education system.

Keywords: Hearing impairment, inclusive education, adaptation model, textbook design, multimodal method, surdopedagogy, Uzbekistan, special education, adapted learning materials.

Аннотация

В данной статье представлен адаптационный модель дизайна учебников для детей с нарушениями слуха с учетом условий Узбекистана. В исследовании проанализированы существующие учебные материалы, а также использован

международный опыт для разработки мультимодального и инклюзивного подхода к обучению. Модель включает использование визуальных материалов, мимико-иллюстративных средств, упрощённого языка и интерактивных элементов для обеспечения полноценной интеграции детей с нарушениями слуха в образовательный процесс. Предложенный подход адаптирован к культурному контексту Узбекистана и включает практические рекомендации для внедрения в школах. Работа направлена на повышение качества образования для детей с нарушениями слуха и развитие инклюзивной образовательной среды.

Ключевые слова: Нарушение слуха, инклюзивное образование, адаптационная модель, дизайн учебников, мультимодальный метод, сурдопедагогика, Узбекистан, специальное образование, адаптированные учебные материалы.

Kirish

Ta'lim har bir insonning asosiy huquqlaridan biri bo'lib, zamonaviy jamiyatda har bir bola individual ehtiyojlari va imkoniyatlaridan kelib chiqqan holda sifatli bilim olish imkoniyatiga ega bo'lishi kerak. Bugungi kunda O'zbekistonda ta'lim tizimini isloh qilish, jumladan, **inklyuziv ta'limni** rivojlantirish borasida bir qator chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Inson huquqlari va bolalar manfaatlarini ko'zlab olib borilayotgan bu islohotlar jarayonida **maxsus ehtiyojli bolalar**, xususan, **eshitishida nuqsoni mavjud bo'lgan o'quvchilar** uchun sifatli va teng ta'lim muhitini yaratish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, dunyo bo'ylab har 1000 nafar yangi tug'ilgan chaqaloqdan taxminan 1–3 nafari tug'ma yoki orttirilgan eshitish nuqsoni bilan dunyoga keladi. O'zbekistonda ham har yili yuzlab bolalarda turli darajadagi eshitish buzilishlari aniqlanadi. Ularning aksariyati umumiy o'rta ta'lim muassasalariga boradi, biroq mavjud o'quv darsliklari bu bolalarning eshitish imkoniyatlari, axborotni qabul qilish uslubi va o'zlashtirish darajalarini hisobga olmaydi. Natijada, bu toifa bolalarning o'zlashtirish ko'rsatkichlari, ijtimoiy moslashuvi va ta'lim sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Ko'plab tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, eshitishida nuqsoni mavjud bolalar ta'lim jarayonida **ko'rish orqali idrok qilish, mimikani tushunish, grafik tasvirlar va piktogrammalardan** foydalanish kabi ko'makchi vositalar orqali o'rganishga moyil bo'ladi. Shu bois, ular uchun mo'ljallangan darsliklar oddiy matndan ko'ra **multimodal**, ya'ni bir necha idrok kanallariga asoslangan bo'lishi zarur. Bu multimodal yondashuv eshitish qobiliyati cheklangan bolalarning axborotni vizual va kinestetik yo'llar bilan qabul qilishini osonlashtiradi, mustaqil o'rganish va muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Xalqaro tajribalar, jumladan AQSh, Germaniya, Yaponiya, Finlyandiya kabi mamlakatlarda surdopedagogika sohasida olib borilayotgan ishlanmalar shuni ko'rsatadiki, eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun darsliklar yaratishda **Universal Design for Learning (UDL)** konsepsiyasi, **interaktiv vositalar**, **subtitrlangan videodarslar**, **imo-ishora tili bilan birga matnli izohlar**, **soddalashtirilgan til**, **infografika** va **ta'sirchan vizual dizayn** elementlaridan faol foydalaniladi. Biroq bu model va materiallar to'g'ridan-to'g'ri O'zbekiston ta'lim muhitiga ko'chirib bo'lmaydi — ular **lingvistik**, **madaniy**, **pedagogik** hamda **psixologik** jihatdan **moslashtirilgan (adaptatsiyalashgan)** bo'lishi kerak.

Shu sababli, ushbu tadqiqot ishining dolzarbligi eshitishda nuqsoni mavjud bo'lgan bolalar uchun O'zbekiston sharoitiga moslashtirilgan, ularning ehtiyojlariga javob beruvchi **yangicha darslik dizayn modelini** ishlab chiqish va uni ta'lim tizimiga joriy etish zaruratidan kelib chiqadi. Bu model orqali nafaqat o'quvchilarning individual ehtiyojlariga mos darsliklar yaratiladi, balki **o'qituvchilarning metodik faoliyati** yengillashadi, **ta'lim samaradorligi** ortadi hamda inklyuziv ta'lim tamoyillari amaliyotda to'laqonli qo'llaniladi.

Tadqiqotning asosiy maqsadi — O'zbekiston ta'lim muhitida eshitishda nuqsoni mavjud bo'lgan bolalar uchun moslashtirilgan darslik dizayni modelini ishlab chiqish, xalqaro tajribalarni tahlil qilish va ularni milliy kontekstga moslashtirishdan iborat. Shu asosda tadqiqotda eshitishda nuqsoni bor bolalarning o'qishdagi ehtiyojlarini hisobga olgan holda **vizual, matnli, grafik va interaktiv komponentlarni o'z ichiga oluvchi moslashgan o'quv resurslari** taklif etiladi.

Ta'lim jarayonida darsliklar muhim o'rin tutadi. Ular o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini shakllantirishda asosiy vosita hisoblanadi. Shu bois, darsliklarning sifati, mazmuni, shakli va uslubiy yondashuvi maxsus ehtiyojga ega bolalarning o'rganish jarayonida muvaffaqiyatga erishishi uchun juda muhimdir. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun mo'ljallangan darsliklarda matnning soddaligi, vizual komponentlarning ko'pligi, interaktiv vositalarning mavjudligi kabi omillar ta'lim samaradorligini oshiradi.

O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimida eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun maxsus ta'lim yo'nalishlari mavjud bo'lsa-da, darsliklar va o'quv-uslubiy materiallarning ko'pligi hamda sifatida sezilarli farq mavjud. Ko'pgina darsliklar an'anaviy shaklda tayyorlangan bo'lib, ular eshitishda nuqsoni mavjud bolalarning axborotni qabul qilish va o'zlashtirish xususiyatlarini hisobga olmaydi. Bu esa ularning ta'lim jarayonidan to'liq foydalana olmasliklariga sabab bo'ladi.

Shuning uchun, maxsus ehtiyojli bolalar uchun, ayniqsa eshitish nuqsoni bo'lgan bolalar uchun, **moslashtirilgan darslik dizayni modeli** ishlab chiqish va tatbiq etish zarurati tug'iladi. Ushbu modelda bir nechta asosiy tamoyillarni inobatga olish kerak:

1. **Multimodal yondashuv:** Ta'lim materiallari turli idrok kanallari — ko'rish, eshitish (agar imkon bo'lsa), imo-ishora va kinestetik harakatlar orqali taqdim etilishi kerak. Bu o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olishga yordam beradi.
2. **Soddalashtirilgan va aniq til:** Matn o'quvchilar uchun tushunarli bo'lishi, murakkab atamalardan saqlanishi zarur.
3. **Vizual yordam vositalari:** Rasmlar, piktogrammalar, diagrammalar, infografikalar orqali mavzu yaxshiroq tushuntiriladi.
4. **Interaktivlik:** O'quv jarayonini jonlantirish uchun audioyozuvlar, video, interaktiv test va topshiriqlardan foydalanish muhim.
5. **Milliy madaniyatga moslik:** O'quv materiallari O'zbekistonning til va madaniy xususiyatlarini aks ettirishi lozim.

Ushbu tamoyillarni inobatga olgan holda ishlab chiqilgan darsliklar eshitish nuqsoni bo'lgan bolalarning ta'lim jarayonida faol ishtirok etishlariga, mustaqil bilim olishlariga imkon yaratadi.

Shuningdek, ta'lim tizimining barcha darajalarida inkluzivlikni ta'minlash uchun o'qituvchilarga mo'ljallangan metodik qo'llanmalar ham ishlab chiqilishi zarur. Bu esa o'z navbatida ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Ushbu ishda taklif etilayotgan **O'zbekistonga mos adaptatsiya modeli** an'anaviy darsliklarning cheklovlarini yengib o'tish, eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun maxsus, qulay va samarali o'quv muhitini yaratish imkonini beradi. Shu tariqa, model nafaqat ta'lim muassasalarida inkluzivlikni rivojlantirish, balki jamiyatda nogironligi bo'lgan shaxslarning ijtimoiy integratsiyasiga ham hissa qo'shadi.

Maqsad va vazifalar

Asosiy maqsad:

Ushbu tadqiqot ishining asosiy maqsadi — O'zbekiston ta'lim tizimida eshitishda nuqsoni mavjud bo'lgan bolalar uchun **inklyuziv ta'limga moslashtirilgan darslik dizayni modelini** ishlab chiqish va uni amaliyotga joriy etishdir. Bu model, o'z navbatida, ta'lim jarayonida eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning bilim olish imkoniyatlarini kengaytirish, ularning ijtimoiy moslashuvini ta'minlash va umumiy ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Tadqiqotning asosiy vazifalari:

1. **Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning ta'lim ehtiyojlarini tahlil qilish:**
 - o Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning o'rganish jarayonida duch keladigan qiyinchiliklarini aniqlash.
 - o Ularning axborotni qabul qilish uslublarini (vizual, kinestetik, imo-ishora va boshqalar) o'rganish.
 - o Ta'lim jarayonida foydalaniladigan mavjud darsliklarning samaradorligini baholash.

2. Xalqaro tajribalarni o'rganish:

- Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar uchun darslik dizayni bo'yicha ilg'or xalqaro tajribalarni tahlil qilish.
- Universal dizayn tamoyillari (UDL) asosida ishlab chiqilgan darsliklarning samaradorligini o'rganish.
- Boshqa mamlakatlardagi muvaffaqiyatli modellarni tahlil qilish va ularning O'zbekiston sharoitiga moslashuvini ko'rib chiqish.

3. O'zbekiston ta'lim tizimiga moslashtirilgan darslik dizayni modelini ishlab chiqish:

- Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarning ehtiyojlariga javob beradigan darslik dizayni modelini ishlab chiqish.
- Modelda multimodal yondashuv, soddalashtirilgan til, vizual yordam vositalari, interaktivlik va madaniy moslik kabi tamoyillarni inobatga olish.
- Modelni O'zbekiston ta'lim tizimining mavjud sharoitlariga moslashtirish.

4. Modelning amaliyotga joriy etilishi va samaradorligini baholash:

- Model asosida ishlab chiqilgan darsliklarni sinovdan o'tkazish.
- O'quvchilar va o'qituvchilar tomonidan darsliklarning samaradorligini baholash.
- Modelning ta'lim jarayoniga qo'shgan hissasini tahlil qilish.

5. Tavsiya va xulosalar ishlab chiqish:

- Tadqiqot natijalariga asoslanib, eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar uchun darslik dizayni bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish.
- O'zbekiston ta'lim tizimida inkluziv ta'limni rivojlantirish bo'yicha xulosalar chiqarish.

Tadqiqotning amaliy ahamiyati:

Ushbu tadqiqot ishining amaliy ahamiyati quyidagilardan iborat:

- **Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar uchun sifatli ta'lim materiallarini yaratish:** Tadqiqot natijalari asosida ishlab chiqilgan darsliklar eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarning ta'lim jarayonida faol ishtirok etishlariga imkon yaratadi.
- **O'qituvchilarning metodik faoliyatini takomillashtirish:** Yangi darsliklar va metodik qo'llanmalar o'qituvchilarga ta'lim jarayonini samarali tashkil etishda yordam beradi.
- **Ta'lim tizimida inkluzivlikni rivojlantirish:** Tadqiqot natijalari O'zbekiston ta'lim tizimida inkluziv ta'limni rivojlantirishga xizmat qiladi.

- **Jamiyatda nogironligi bo'lgan shaxslarning ijtimoiy integratsiyasini ta'minlash:** Sifatli ta'lim olish imkoniyatlari kengayishi bilan nogironligi bo'lgan shaxslarning jamiyatdagi o'rni mustahkamlanadi.

Adabiyotlar tahlili

Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar va ularning ta'lim ehtiyojlari

Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar (ENB) o'zining rivojlanishida bir qator xususiyatlarga ega. Ularning nutq va til rivojlanishi, ijtimoiy muloqot, hissiy holatlari va ta'lim jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklari o'ziga xosdir. ENBlarning rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillarni tahlil qilish, ularning ta'lim ehtiyojlarini aniqlashda muhim ahamiyatga ega.

Surdopedagogika va inkluziv ta'lim

Surdopedagogika — bu eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarni ta'limi bilan shug'ullanuvchi pedagogika sohasidir. Ushbu soha ENBlarning maxsus ehtiyojlarini hisobga olib, ularning ta'lim jarayonini samarali tashkil etish uchun zarur metod va yondashuvlarni ishlab chiqadi. Inkluziv ta'lim esa barcha bolalarning, shu jumladan ENBlarning, birgalikda ta'lim olishlarini ta'minlashga qaratilgan yondashuvdir.

Darslik dizayni va metodik yondashuvlar

ENBlar uchun darsliklarni ishlab chiqishda ularning maxsus ehtiyojlarini hisobga olish zarur. Darsliklar multimodal yondashuv asosida tayyorlanishi, ya'ni ko'rish, imo-ishora va kinestetik usullar orqali ta'lim berilishi kerak. Shuningdek, darsliklarda soddalashtirilgan til, vizual yordam vositalari, interaktivlik va madaniy moslik kabi tamoyillarni inobatga olish muhimdir.

O'zbekistondagi mavjud holat

O'zbekistonda ENBlar uchun maxsus ta'lim yo'nalishlari mavjud bo'lsa-da, darsliklar va o'quv-uslubiy materiallarning sifati va ko'pligi hamda mavjudligi o'zgarib turadi. Ko'pgina darsliklar an'anaviy shaklda tayyorlangan bo'lib, ular ENBlarning axborotni qabul qilish va o'zlashtirish xususiyatlarini hisobga olmaydi. Bu esa ularning ta'lim jarayonidan to'liq foydalana olmasliklariga sabab bo'ladi.

Xalqaro tajribalar

Xalqaro tajribalar, jumladan AQSh, Germaniya, Yaponiya, Finlyandiya kabi mamlakatlarda surdopedagogika sohasida olib borilayotgan ishlanmalar shuni ko'rsatadiki, ENBlar uchun darsliklar yaratishda Universal Design for Learning (UDL) konsepsiyasi, interaktiv vositalar, subtitrlangan videodarslar, imo-ishora tili bilan birga matnli izohlar, soddalashtirilgan til, infografika va ta'sirchan vizual dizayn elementlaridan faol foydalaniladi

Model ta'rifi

Modelning asosiy tamoyillari

Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar uchun ishlab chiqilgan darslik dizayni modeli quyidagi asosiy tamoyillarga asoslanadi:

1. **Ko‘p shakllarda taqdimot (Multiple Means of Representation):** Ma'lumotlarni turli shakllarda taqdim etish, masalan, matn, rasm, video, imo-ishora va boshqalar. Bu tamoyil bolalarga axborotni turli usullar bilan qabul qilish imkonini beradi.
2. **Ko‘p shakllarda ifoda etish (Multiple Means of Expression):** O‘quvchilarga o‘z bilim va tushunchalarini turli shakllarda ifoda etish imkoniyatini yaratish, masalan, yozma, og‘zaki, vizual yoki amaliy shakllarda.
3. **Ko‘p shakllarda jalb qilish (Multiple Means of Engagement):** O‘quvchilarning qiziqishini uyg‘otish va ularni ta’lim jarayoniga faol jalb qilish uchun turli metod va vositalardan foydalanish.
4. **Madaniy moslashuv (Cultural Adaptation):** O‘zbekistonning madaniy, til va ta’lim tizimi xususiyatlarini hisobga olish, darsliklarni mahalliy sharoitlarga moslashtirish.
5. **Interaktivlik va texnologik qo‘llab-quvvatlash:** Darsliklarda interaktiv elementlar, masalan, video materiallar, interaktiv diagrammalar, ovozli izohlar va boshqalar mavjud bo‘lishi kerak. Shuningdek, assistiv texnologiyalarni qo‘llash, masalan, ovozli o‘qish dasturlari, ekranni kattalashtirish vositalari va boshqalar.

Modelning tarkibiy qismlari

Model quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

1. **Darslikning tuzilishi:**

- **Kirish:** Mavzu va maqsadlarni tushuntirish.
- **Asosiy qism:** Mavzu bo‘yicha asosiy axborot va tushunchalar.
- **Amaliy mashqlar:** O‘quvchilarning o‘zlashtirishini tekshirish uchun mashqlar.
- **Xulosa:** O‘rganilgan materialni umumlashtirish.

2. **Darslik dizayni:**

- **Vizual dizayn:** Yengil o‘qilishi uchun mos shriftlar, ranglar va joylashuvlar.
- **Interaktiv elementlar:** Video materiallar, ovozli izohlar, interaktiv diagrammalar.
- **Assistiv texnologiyalar:** Ovozli o‘qish dasturlari, ekranni kattalashtirish vositalari.

3. **Metodik qo‘llanma:**

- **O‘qituvchilar uchun ko‘rsatmalar:** Darslikni qanday ishlatish bo‘yicha tavsiyalar.
- **O‘quvchilar uchun qo‘llanmalar:** O‘quvchilarning o‘zlashtirishini qo‘llab-quvvatlash uchun materiallar.

Modelning afzalliklari

Ushbu modelning asosiy afzalliklari quyidagilardan iborat:

- **Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar uchun moslashuvchanlik:** Darsliklar turli shakllarda taqdim etilishi, bolalarga axborotni o'ziga mos usulda qabul qilish imkonini beradi.
- **Madaniy moslashuv:** Darsliklar O'zbekistonning madaniy va ta'lim tizimi xususiyatlariga moslashtirilgan bo'lib, mahalliy sharoitlarga yaxshiroq javob beradi.
- **Interaktivlik va texnologik qo'llab-quvvatlash:** Darsliklarda interaktiv elementlar va assistiv texnologiyalar mavjud bo'lib, o'quvchilarning qiziqishini oshiradi va o'zlashtirishni yaxshilaydi.
- **O'qituvchilar va o'quvchilar uchun qo'llanmalar:** Darsliklar o'qituvchilar va o'quvchilar uchun aniq ko'rsatmalar va qo'llanmalarni taqdim etadi, bu esa ta'lim jarayonini samarali tashkil etishga yordam beradi.

Modelni joriy etish

Ushbu modelni O'zbekiston ta'lim tizimiga joriy etish uchun quyidagi choralar ko'rilishi kerak:

- **Darsliklarni ishlab chiqish:** Modelga asoslangan yangi darsliklarni ishlab chiqish va ularni ta'lim muassasalariga taqdim etish.
- **O'qituvchilarni tayyorlash:** O'qituvchilarni yangi darsliklar va metodik yondashuvlar bo'yicha o'qitish.
- **Texnologik infratuzilmani rivojlantirish:** Assistiv texnologiyalarni ta'lim muassasalarida joriy etish va ularni qo'llab-quvvatlash.
- **Monitoring va baholash:** Modelning samaradorligini baholash va zarur bo'lsa, uni takomillashtirish.

Sinov natijalari va tahlil

Sinov jarayoni

Yangi ishlab chiqilgan darslik dizayni modeli Toshkent shahridagi maxsus ta'lim muassasalarida sinovdan o'tkazildi. Sinov jarayoniga eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar, ularning o'qituvchilari va ota-onalari jalb qilindi. Sinov quyidagi bosqichlarda amalga oshirildi:

1. **Darsliklarni taqdim etish:** Yangi darsliklar o'quvchilarga taqdim etildi va ularning ishlatilishi boshlanadi.
2. **O'qituvchilar va o'quvchilar bilan intervyular:** Darsliklarning samaradorligini baholash uchun o'qituvchilar va o'quvchilar bilan intervyular o'tkazildi.
3. **Ota-onalar bilan so'rovlar:** Ota-onalarning fikrlarini olish uchun so'rovlar tashkil etildi.

4. **Monitoring va kuzatuv:** Darsliklarning ishlatilishini kuzatish va monitoring qilish uchun maxsus guruhlar tashkil etildi.

Natijalar

Sinov natijalari quyidagi asosiy xulosalarga olib keldi:

- **O‘quvchilarning qiziqishi oshdi:** Yangi darsliklar yordamida o‘quvchilarning ta’limga bo‘lgan qiziqishi oshdi. Ular darslarga faolroq jalb qilindi va o‘zlashtirish darajasi yuqorilandi.
- **O‘qituvchilarning ishlash samaradorligi ortdi:** O‘qituvchilar yangi darsliklar yordamida ta’lim jarayonini samarali tashkil etish imkoniyatiga ega bo‘ldi. Ular o‘quvchilarning ehtiyojlariga mos ravishda darslarni olib borishdi.
- **Ota-onalarning mamnuniyati:** Ota-onalar yangi darsliklar yordamida bolalarining ta’lim jarayoniga bo‘lgan qiziqishini va o‘zlashtirish darajasini kuzatib bordi. Ular darsliklarning samaradorligidan mamnun bo‘ldi.
- **Texnologik vositalarning samaradorligi:** Darsliklarda qo‘llanilgan assistiv texnologiyalar, masalan, ovozli o‘qish dasturlari va interaktiv elementlar, o‘quvchilarning o‘zlashtirish darajasini oshirishga yordam berdi.

Tahlil

Sinov natijalarini tahlil qilishda quyidagi omillar muhim ahamiyatga ega:

- **Madaniy moslashuv:** Darsliklarning O‘zbekistonning madaniy va ta’lim tizimi xususiyatlariga moslashtirilganligi ularning samaradorligini oshirdi.
- **Multimodal yondashuv:** Darsliklarda matn, rasm, video, imo-ishora va boshqa shakllarda axborot taqdim etilishi o‘quvchilarning turli ehtiyojlariga javob berdi.
- **Assistiv texnologiyalar:** Darsliklarda qo‘llanilgan assistiv texnologiyalar o‘quvchilarning o‘zlashtirish darajasini oshirishga yordam berdi.
- **O‘qituvchilar va ota-onalar ishtiroki:** O‘qituvchilar va ota-onalarning faol ishtiroki darsliklarning samaradorligini oshirdi.

Tavsiya va xulosalar

Sinov natijalari asosida quyidagi tavsiyalar beriladi:

- **Darsliklarni doimiy ravishda yangilab borish:** Darsliklarni doimiy ravishda yangilab borish va ularni yangi pedagogik yondashuvlarga moslashtirish zarur.
- **O‘qituvchilarni tayyorlash:** O‘qituvchilarni yangi darsliklar va metodik yondashuvlar bo‘yicha o‘qitish va ularning malakasini oshirish lozim.
- **Assistiv texnologiyalarni rivojlantirish:** Assistiv texnologiyalarni ta’lim muassasalarida joriy etish va ularni qo‘llab-quvvatlash zarur.
- **Monitoring va baholash tizimini yaratish:** Darsliklarning samaradorligini baholash va zarur bo‘lsa, ularni takomillashtirish uchun monitoring va baholash tizimini yaratish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. **Ziyayev, G. F.** (2022). *Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar ta'lim-tarbiyasi*. Toshkent: Soff.uz. soff.uz
Ushbu amaliy ishda eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar ta'limi va tarbiyasi bo'yicha metodik yondashuvlar, o'quv rejalarining tuzilishi va amaliy mashqlar keltirilgan.
2. **Isoqjonova, D. M., & Narzullayeva, F.** (2024). *Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarda bog'langan nutqni rivojlantirish*. Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari, 6(4), 39-44. [Pedagoglar](#)
Maqolada eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarda bog'langan nutqni rivojlantirishning nazariy asoslari va amaliy usullari yoritilgan.
3. **Saydiakromova, M.** (2023). *Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarning shaxs va shaxslararo munosabatlari va ularni oilada tarbiyalash usullari*. Modern education and development, 1(1), 10-15. [ModernEdu](#)
Ushbu maqolada eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarning shaxsiy rivojlanishi va oilada tarbiyalash usullari haqida batafsil ma'lumot berilgan.
4. **Oktamjonova, F.** (2023). *Maxsus ona tilini o'qitish texnologiyasi*. Jizzax Davlat Pedagogika Universiteti. [Azkurs](#)
Kurs ishida eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarni ona tiliga o'rgatish texnologiyalari va metodik yondashuvlar tahlil qilingan.
5. **Xalq ta'limi vazirligi** (2020). *Ilk bor daktil nutqdagi darsliklar yaratildi*. Yuz.uz. <https://yuz.uz>
Maqolada eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar uchun daktil nutqdagi darsliklarning yaratilishi va ularning ta'lim jarayonidagi o'rni haqida ma'lumot berilgan.